

Flexibiliteit en verbinding kenmerken toekomstig lokaal kunstbeleid

In twee Noord-Brabantse steden, Eindhoven en Oosterhout, wordt de organisatie van het cultuurbeleid over een andere boeg gegooid. In Eindhoven kwam het initiatief van de gemeente (top-down), in Oosterhout van een van de drie cultuurcoaches (bottom-up). Een gesprek met Thomas van Dalen, kwartiermaker in Eindhoven, en Miranda van Bragt, cultuurcoach in Oosterhout.

Eindhoven kent een gevarieerde culturele sector. Deze bedient niet alleen de lokale liefhebbers, instellingen als het Van Abbemuseum en poppodium De Effenaar hebben een landelijke uitstraling. Op het oude Philipsterrein Strijp-S bruist het van de creativiteit. Toch heerste er in de gemeenteraad ontevredenheid. Het Eindhovense cultuurlandschap bestond te veel uit eilandjes, er was nauwelijks sprake van samenwerking, en wilde de wethouder iets veranderen of op bepaalde instellingen bezuinigen, dan werd hij daarin tegengewerkt. Ook op andere fronten stagneerde vernieuwing, reden om op zoek te gaan naar een nieuwe inrichting van het cultuurbestel.

Cultuurbeleid los van gemeentelijk apparaat

In de nieuwe situatie bepaalt de gemeente nog wel het beleidskader, maar houdt ze zich niet

meer bezig met de subsidiebeoordeling en -verdeling. Thomas van Dalen, als adviseur bekend met het versterken en veranderen van (culturele) organisaties, werd door de gemeente gevraagd dit traject te begeleiden. Zijn eerste actie was de oprichting van Stichting Cultuur Eindhoven, in opdracht van de gemeente. Het concept hiervoor was ontwikkeld door Geert Boogaard van adviesbureau Blueyard. Met deze stichting heeft Eindhoven als eerste Nederlandse gemeente een fonds dat het volledige stedelijke cultuurbeleid uitvoert, waarbij het meest opvalt dat de uitvoering van het cultuurbeleid los van het gemeentelijk apparaat is komen te staan. 'We startten met een cultuurscan om de sector in kaart te brengen', vertelt Van Dalen. 'Ik heb daarbij met alle culturele instellingen en initiatieven een gesprek gehad om hun wensen en problemen te inventariseren. Het was belangrijk dat iedereen gehoord werd om zo een integraal beeld te krijgen.' Wat uit de scan vooral naar voren kwam was dat de Eindhovense culturele sector nauwelijks geld uit landelijke fondsen krijgt en dat bijna alle initiatieven inderdaad onafhankelijk van elkaar opereren.

Flexibiliteit en verbinding

Op basis van zijn bevindingen schreef Van Dalen een concept-cultuurbrief voor de gemeente. Hij was daarnaast verantwoordelijk voor de opbouw van de stichting en was interim-directeur. Met de resultaten van de cultuurscan in het achterhoofd ontwierp Van Dalen een subsidiestructuur, waarin flexibiliteit en verbinding centraal staan. 'Net als op nationaal niveau is er een Basisinfrastructuur, waarin in Eindhoven veel festivals en alle grote instellingen zitten.' Uitgangspunt was een breed publieksbereik. 'Aan de Eindhovense BIS-instellingen wordt ook de eis gesteld dat ze met andere (kleinere) instellingen en initiatieven in de stad samenwerken. Voor dit aanbod, dat meer op de niches is gericht, is er de PLUS-regeling. Hier valt cultuur met een meer laboratorium-achtige rol onder.' De BIS-instellingen verplichten zich samenwerkingen aan te gaan, door bijvoorbeeld projecten van andere producenten in hun programmering op te nemen of groepen, instellingen of initiatieven onderdak te bieden. De PLUS-regeling is bovendien flexibeler dan de regeling voor BIS-instellingen omdat aan-

vragen niet gekoppeld zijn aan de kunstenplan-systematiek. Van Dalen: 'Daarnaast hebben we het matchingprincipe ingevoerd. Dat betekent dat instellingen of initiatieven alleen subsidie krijgen als ook andere partijen erin investeren. Dit kunnen landelijke fondsen zijn, maar ook sponsors.'

Nadat hij een Raad van Toezicht geworven had, ging hij samen met de gemeente op zoek naar huisvesting. Tevens stelde hij samen met zijn team praktische zaken als een spreekuur en een nieuwsbrief in en ontwikkelden ze de subsidieregeling en de interne reglementen. Voor de beoordeling van de aanvragen werd een Cultuurraad in het leven geroepen die de directeur van Stichting Cultuur Eindhoven adviseert. Nieuw is ook een digitaal aanvraag-systeem. Inmiddels zit de taak van Thomas van Dalen als kwartiermaker erop en heeft de Stichting Cultuur Eindhoven sinds februari dit jaar in Tanja Mlaker een directeur die de uitvoering van de plannen ter hand zal nemen.

De Ziel van Oosterhout

Waar het initiatief voor vernieuwing in Eindhoven van de gemeente zelf komt, is het in Oosterhout cultuurcoach Miranda van Bragt die bij de totstandkoming van de nieuwe cultuurnota met een nieuwe werkwijze is gekomen. 'Het begon allemaal met een excursie die ik voor de gemeente organiseerde met als thema een zoektocht naar de Ziel van Oosterhout. Het college stelde een lijst van deelnemers op die wij aanvulden. Die mensen werden vervolgens uitgenodigd. Niemand was er tevoren van op de hoogte wie dit organiseerde, wie er meeding of waar de excursie naartoe ging. Het was een divers gezelschap: ambtenaren, directies van culturele instellingen, kunstenaars, en ook het bedrijfsleven was vertegenwoordigd.' Wie zich aanmeldde kreeg vooraf elke week een mail met daarin een opdracht, zoals het maken van foto's van intrigerende plekken in de stad, het formuleren wat iemands individuele bijdrage aan de sfeer in de stad was en het zoeken van een attribuut dat de stad symboliseert. Dit attribuut was het toegangsbewijs voor de excursie, die voerde naar Strijp-S in Eindhoven. Daar werden verschillende lokale initiatieven bezocht, spraken bevlogen Eindhovenaren en werd een animatiefilm vertoond. De animatie leidde de →

deelnemers door Oosterhout langs locaties waarvan zij zelf de foto's hadden aangeleverd. Stadsdichter Eus Roovers droeg zijn gedicht *Oosterhout* voor.

'Zo werden de deelnemers in een andere stad met hun eigen beelden geconfronteerd: verrassing en vervreemding tegelijkertijd.' Door de diverse activiteiten, ontmoetingen en prikkelingen raakten de deelnemers vanzelf met elkaar in gesprek. Sommigen waren expliciet gevraagd een bijdrage te leveren aan deze dag. 'Om hun talent en expertise in te zetten en mensen te inspireren tot het vinden van de ziel', licht Van Bragt toe. De Oosterhoutse architect Pascal Grosfeld vertelde, staande voor zijn eigen ontwerp, over de totstandkoming. Het gebouw, een aaneenschakeling van ontwerpen van verschillende architecten, laat zien dat samenwerken niet alleen tot concessies leidt, maar ook, en zelfs vaker, tot het zoeken naar creatieve oplossingen en het delen van ervaringen, wat weer inspiratie geeft. Er was zelfgebakken chocoladetaart en er werd zelfgebrouwen bier gedronken. 'We zagen, hoorden en proefden talenten en passies waarvan de aanwezigen het bestaan niet vermoedden. Dit moest de deelnemers inspireren om hun eigen werk naar een hoger maatschappelijk plan te brengen door samenwerking aan te gaan, echt te zien en te horen. Ga in je kracht staan en heb lef!'

Samenwerking genereren

De excursie was zo goed bevallen dat Van Bragt in een gesprek met de wethouder en de beleidsambtenaar voorstelde om de nieuwe cultuurnota ook zo tot stand te laten komen: een concrete invulling door het veld en de organisatoren incognito. 'Mensen hebben de neiging om de toekomst van hun eigen instelling veilig te stellen. Door de organisatie buiten de gemeente te leggen, verandert de context en komen er andere perspectieven in zicht.' Over het voorstel

werd zo lang gedacht en gesproken dat de oorspronkelijke opzet echter niet standhield. Het was inmiddels allang bekend dat Van Bragt het organiseerde. Desalniettemin ging ze, via haar werkgever H19 centrum voor de kunsten, met de opdracht aan de slag. De gemeente bedacht drie gebieden waaraan cultuur werd verbonden: economie/infrastructuur, educatie en het maatschappelijk veld. Samen met de twee andere cultuurcoaches en gesteund door de gemeente organiseerde ze een aantal ontmoetingen. Iedere cultuurcoach nam een pijler voor zijn rekening, waarbij Van Bragt 'economie' kreeg. 'Binnen de lijntjes kleuren is niet mijn sterkste kant en van economie had ik helemaal geen verstand, maar deze uitdaging heeft mij veel gebracht.'

De bijeenkomsten en activiteiten die de cultuurcoaches organiseerden brachten net als de excursie naar Strijp-S verschillende groepen betrokkenen bij elkaar om zo samenwerking te genereren. Een van de bijeenkomsten was een 'onconferentie', waarvoor deelnemers zich konden inschrijven om spreektijd te krijgen. Het was afwachten wie er aan de tafel kwam luisteren. Later zijn er theaterworkshops georganiseerd. Alle activiteiten waren erop gericht dat de betrokkenen loskwamen van hun eigen denkwijzen.

Meer vrijheid

Zo bleek dat het veld om een grotere rol in bepaling en uitvoering van het beleid vraagt. Subsidies moeten niet van bovenaf komen, maar in een netwerk worden ondergebracht dat de verdeling bepaalt. Kortom, meer vrijheid, contact en verbinding. Van Bragt: 'Dit moest leiden tot een nieuwe cultuurnota 3.0, met een nieuwe denkwijze die staat voor meer vrijheid. We wilden eigenlijk geen nieuwe nota op papier meer, maar dat bleek niet haalbaar. Er breekt bij de gemeente al paniek uit als er geen aantekeningen worden gemaakt.' Uitgangspunt was om het zo beperkt en kernachtig mogelijk te houden. 'Mijn oplossing was om alle zaken die niet meer van toepassing zijn in de oude nota door te strepen en deze nota te voorzien van een aantal post-its met daarop de aandachtsgebieden voor de komende jaren.'

Maar gaandeweg neigt de gemeente toch meer naar een versie 0.0 waarin veel op papier

Het veld vraagt om een grotere rol in bepaling en uitvoering van het beleid

wordt vastgelegd. ‘Het blijkt ontzettend moeilijk voor de ambtelijke bureaucratie om de reguliere manier van werken los te laten. En dat is precies de vraag vanuit het veld: “Geef ons de vrijheid, hoor ons echt, geef ons een punt waar we naar toe kunnen om onze plannen handen en voeten te geven.”’

Toen er halverwege het traject een nieuwe wethouder kwam met een achtergrond bij Strijp-S, kreeg Van Bragt weer hoop op een goede afloop. Die achtergrond kwam al direct naar voren toen de wethouder tijdens een voorbereidend gesprek voor de afsluitende bijeenkomst met het voorstel kwam zelf een animatie te maken. In deze animatie tekent en vertelt hij wat de uitkomsten waren, wat het veld heeft ingebracht en hoe de toekomst van kunst en cultuur er in Oosterhout uit zal zien. Daarbij zal het veld een grotere rol spelen dan voorheen.

Dit actieplan komt naast de vertrouwde papieren nota, waar alleen het hoognodige in zal staan.

Lokale overheid op afstand

Beide voorbeelden tonen hoe zowel een top-down als een bottom-up werkwijze het kunst- en cultuurbeleid voor de toekomst op de schop kunnen nemen. Waar in Eindhoven de hand van de gemeente duidelijk voelbaar is in de sturing en het eindresultaat, is in Oosterhout het proces ongeleider, spontaner en komen er onderweg andere perspectieven in zicht. Opvallend is dat in beide gemeentes de lokale overheid meer op afstand van de beleidsuitvoering komt te staan. ●

